

Divan Şairi Diyor ki: “Baklava Bizimdir”

Dursun Ali TÖKEL

Uzun yıllar Yunanlılarla aramızda devam eden “baklava kimindir?” kavgası AB kararıyla bir yıl önce bizim lehimize sonuçlanmış durumda. Ama daha önceki bir savaşta lokumun tescilini Kıbrıs Rumlarına kaptırmışız. Şu an AB’de lokum artık *Turkish Delight* olarak değil de *Greek Delight* olarak satılıyor. ABD’de yoğurdun bir Türk ürünü olarak değil de Yunan icadı olarak satışı hâlâ devam ediyor, hem de ABD’deki en büyük yoğurt üreticisi bir Türk vatandaşı olmasına rağmen! Kültürel varlıklarımıza sahip çıkamıyor muyuz? Sahip çıkmayı önemsemiyor muyuz? Eğer sahip çıkacaksak hangi delillerle bunların bize aidiyetini ispatlayabiliriz? Edebî metinle toplumsal işlev arasında nasıl bir ilişki vardır? T. S. Eliot’un “*Şiirin -yalnızca bütün büyük şiirler demek istiyorum- geçmişte toplumsal bir işlevi yok idiyse, gelecekte de toplumsal bir işleve kavuşacağı olası değildir*”¹ sözü nasıl yorumlanabilir? Mesela edebî varlıklarımız kültür hazinelerimizin tarihsel konumu bakımından bize aydınlatıcı bilgiler sunabilir mi? Edebî eserler bu anlamda kültür taşıyıcı kimliğini nasıl açığa vurabilir? Mesela divan şiiri metinlerini kültürel bir okumaya tabi tutsak, baklavanın bize aidiyetiyle ilgili kaynak veya belgelere ulaşabilir, bu konuda iddialı konuşabilir miyiz?

Eskiden milletler arasında sınır, toprak, hâkimiyet kavgaları yaşanır ve bu kavgalar büyük savaşlara sebep olurdu. Böylesi tartışmalar artık olmuyor değil belki, ama bugün milletler arasında bambaşka savaşlar da cereyan ediyor. Bu savaşlar, milletlerin kültür dünyalarında ve gündelik hayatlarında vazgeçilmez olan nesnelere üzerinden yürütülüyor. Temel sorun/soru hemen herkesin bildiği, kullandığı, yediği/içtiği, giydiği, gördüğü, tanıdığı belli nesnelere ait olduğu ve bunun nasıl ispat edileceği meselesi.

Bu tür ünlü nesnelere başında *yoğurt* geliyor. Yunanlılar diyor ki yoğurt bizimdir. Biz de diyoruz ki yoğurt bizimdir. Bugün bilhassa Batı dünyası yoğurdu Yunanlı olarak biliyor. ABD’nin tamamında *Chobani* markasıyla âdeta bir yoğurt imparatorluğu kuran ve *Forbes* dergisinin kendisine “yoğurdun Steve

1 T. S. Eliot, *Denemeler*, (Çev: Halit Çakır), Remzi Kitabevi, İstanbul 1988, s. 17.

Jobs’u” lakabını taktığı Hamdi Ulukaya adlı bir Türk vatandaşı maalesef yoğurdu ”Grek yogurt” reklamıyla bir Yunan ürünü olarak satıyor. Nedeni sorulunca da, Batı dünyasının yoğurdu bir Yunan ürünü olarak kabul ettiğini, şu an itibarıyla başka adla satılamayacağını söylüyor. “Türkler ‘Yoğurdu biz icat ettik’ der. Oysa sizin ambalajlarınızda ‘Yunan yoğurdu’ yazıyor. Tepki aldınız mı? Sorusuna şöyle cevap veriyor: “Fransızlar da, Yunanlılar da, Bulgarlar da, biz de böyle diyoruz. Oysa yoğurt bir yöreye ait değil. Yunan yoğurdu Türk yoğurdundan farklı. Bizim süzme yoğurda benziyor ama daha sulu ve tatlı. Ayrıca onlar bu pazarı oluşturmuş, insanlar Yunan yoğurdu diye bir şeyle tanışmışken aynı ürünü başka bir isimle lanse etmek iş anlamında büyük bir hata olurdu. Buradaki Türk işadamı arkadaşlarımdan bazı tepkiler almıştım ama zamanla geçti. Yunanlıların da tepkileri oldu, “Bir Türk geldi ve bizi geçti” diye epey üzüldüler.”² İnsan şaşırmadan edemiyor: “Ben yiyeceğim yoğurda bakarım; üzerinde ha Yunan yoğurdu ha Türk yoğurdu yazmış ne fark eder?” Demek ki fark ediyor, o kadar fark ediyor ki kapalı kapılar ardında ne pazarlıklar, ne satışlar yürütülüyor!

Lokum Tatlı, Savaşı Acı!

Milletlerarası kavga sebeplerinden birisi de lokum. Kıbrıs Rumları lokumun kendilerine ait olduğunu söylüyorlarmış. Hâlbuki dünyada *Türkish delight* diye satılıyor. Ama bu sahada da kavga son sürat devam etmiş ve sonuçta lokumu maalesef Rumlara kaptırmışız. Bunla ilgili haber şöyle: “*Rum Tarım Bakanı Fotis Fotiu, lokumun isim tescilinin yapılması için aylar önce başvuruda bulduklarını ve itiraz süresinin 21 Ekim’de sona erdiğini belirterek, “Bundan böyle AB toprakları içinde lokum Kıbrıs Lokumu olarak bilinecek. Turkish Delight yerine Cyprus Delight olarak anılacak” dedi.*”³

Rumların, AB ülkelerinde lokumun tescilini alması o zamanlar İngiliz The Times gazetesine konu olmuş. Gazete haberi “Rumlar’ın lokumun patentini almak üzere Avrupa Birliği’ne yaptıkları başvuruyu değerlendirirken, bunun Türklerle Rumlar arasında yeni bir gerilime yol açacağını, Türk lokumu acıya dönüşecek” başlığıyla” duyurmuş. Ve Lokum’un bir Türk tatlısı olduğuna dair de önemli bilgiler paylaşmış: “*Türk lokumunun artık Rum malı olarak kaydedildiğini, ancak lokumun tarihte katı şekerleri dış ağrısı nedeniyle yiyemeyen bir Türk sultanının tatlı ihtiyacını gidermek için ortaya çıkartılmış bir tarif olduğunu hatırlatan Times yazarı, lokumun bütün Akdeniz’de popüler bir tatlı olduğunu kaydetti. Lokum sözcüğünün de Osmanlıcadaki “rahat hulkum” yani “boğaza rahatlık” anlamından türediğine dair görüşlere dikkat çeken yazar, Ro-*

2 <http://www.milliyet.com.tr/-cope-attigim-kagit-hayatimi-degistirdi-/pazar/haberdetay/02.10.2011/1445552/default.htm>

3 <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/424921.asp>, 7 Kasım 2007.

menlerin söz konusu tatlıya aynı anlamda “rahat” dediklerini, Sırpların “ratluk” adını kullandıklarını bir gezgin tarafından İngiltere’ye getirildiğinde de “lumps of delight” yani “tatlı topakları” olarak anıldığını hatırlattı.”⁴

Lokumu kaybettik, peki ya diğer ürünlerimiz? Yunanlılar sadece tatlıların değil Karagöz ve Hacivat gibi seyirlik oyunlara, baklava gibi asırlık tatlılarımızı da sahip çıkıyorlar ve bunların da Yunan icadı olduğunu söyleyerek kendileri lehine tescile çalışıyorlar.

Baklava Bizimdir!

Lokum meselesinde geç kalan yetkililerimiz Allahtan baklava konusunda erken davranmışlar ve baklavanın bir Türk tatlısı olduğunu ispat için AB’ye başvurarak lehimize tescil istemişler. Sonuç mu? İşte, AB’nin baklavanın bir Türk tatlısı olduğuna dair verdiği kararın haberi şöyle:

“Gaziantep Sanayi Odası, baklavanın “Antep baklavası” olarak tescili için ilk başvuruyu 10 Temmuz 2009’da yapmıştı. AB Komisyonu’nun tescil ile ilgili incelemesi dört yıl sürdü. Ve sonunda “olumlu” görüş verdi. Ve “Antep Baklavasına” ilişkin resmî başvuru belgesi, 8 Ağustos 2013 tarihli ve C 229/43 sayılı *AB Resmî Gazetesi*’nde yayınlandı.”⁵

Bu kararla beraber, baklava bizim AB’de ilk tescilli ürünümüz olmuş: “AB Komisyonu, Türkiye tarafından yapılan başvurunun *AB Resmî Gazetesi*’nde yayımlanmasının ardından üç ay içinde üçüncü ülkelerin resmî makamlarından itiraz gelmediği için Antep baklavasının tescili konusunda nihayet nihai onayını verdi. Dünden itibaren resmen AB tescilli olan Antep baklavası, Türkiye’den tescil edilen ilk ürün. Öte yandan Avrupa Birliği dışından da tescil edilen 16. ürün olma özelliğini taşıyor.”⁶

Baklavanın Kısa Tarihi ve Divan Şiirinin Baklavayla Alakası Olduğuna Dairdir

Ülkemizdeki ünlü baklava firmalarının İnternet sitelerine bakıldığında baklavanın tarihiyle ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşılabiliyor.

Bunlardan birinde şöyle yazıyor: “*Baklava ile ilgili en eski Osmanlı kaydı, Fatih dönemine ait Topkapı Sarayı mutfak defterlerindedir. Bu kayda göre, hicrî 878 yılı (1473) Şaban ayında Saray’da baklava pişirilmiş. 17. yüzyılın ortalarında, İstanbul’dan çok uzakta, Bitlis Beyi’nin konağına konuk olan Evliya Çelebi, baklava yediğini yazar. Sultan 3. Ahmed’in dört oğluna 1720 yılında yapılan görkemli sünnet düğününü anlatan Vehbi’nin “Surnâme”sinde,*

4 <http://www.milliyet.com.tr/2007/12/14/son/soneko18.asp>.

5 *Hürriyet* gazetesi, 24 Ağustos 2013.

6 *Yeni Şafak* gazetesi, 19 Aralık 2013. bkz: <http://www.yenisafak.com.tr/aktuel/baklava-abye-girdi-595290>

bütün konuklara baklava ikram edildiği yazılı. Bunlar gibi kayıtlardan, Osmanlı İmparatorluğu'nun hemen her yöresinde bilinen baklavanın, daha çok Saray'da, konaklarda, ziyafetlerde, şenliklerde tüketildiği anlaşılıyor.”⁷

Baklavanın Osmanlıdaki tarihini araştıran bu araştırmacılar keşke bir de divan şiiri verilerine baksalardı. Ama divan şiirinin “aşk, mey ve mahbuba da irdir” tekerlemesi eminim onların da şartlı bakışlarını etkilemiş ve yine eminim şöyle düşünmüşlerdir: “*Divan şiiriyle baklavanın ne alakası var?*”

Hemen her yazımızda vurgulamaya çalıştığımız temel bir tez var: Şiir hayattan kopuktur diyenler, ya şiiri bilmeyenler veya bu sözle belli art niyet taşıyanlar yahut da bu ilişkinin olmamasını isteyenlerdir. Bazen “Divan şiiri hayattan kopuktur” gibi beylik laflar duyarız. Bu yargıları basmakalıp kullananlar acaba divan şiirini ne kadar okudular, ne kadar divan şiiri metnine ulaştılar da bunları söylüyorlar?

Bana kalırsa divan şiiri hayattan kopuk değildir, hatta hiçbir şiir hayattan kopuk değildir, aksine *hayat şiirden kopuktur!* Hayat günübirliktir, bugün hayat dediğimiz yargı, yaşam, algı biçimi yarın kaybolur gider, ama şiir baki kalır! Ne hayatlar, ne yaşam biçimleri, ne devirler gelir geçer ama şiir ve metin hep kalıcıdır. Şiir hayatı taşır, götürür ve bugüne getirir. Ama hayat şiirin taşıdığı hayatı kaybeder, koruyup kollayamaz!

Orta Çağ'da şiirin baskın karakterleri üzerine önemli yazılar kaleme alan T. S. Eliot, eski zamanlarda şiirin bugün olmayan çok önemli toplumsal/egitsel işlevler taşıdığını bu işlevin modern zamanlarda nesir tarafından yerine getirildiğini, bugün istense de şiire eski çağlardaki işlevin verilemeyeceğini söylüyor Vergilius örneğini vererek: “Vergilius’un *Georgics*’i çok güzel bir şiirdir; hem de çiftçilik üzerine sağlam bilgiler verir ama bugün çiftçilik üzerine son bilgileri içeren bir kitap yazmak, hem de bunun güzel bir şiir olması olanaksızdır. İlk konunun çok karmaşık ve bilimsel olmasından, sonra da bu düzyazı ile daha iyi yapılacağı için olanaksızdır. Romalılar gibi, yıldızbilim ya da evrenbilim konularını da koşuklu yazamayız. Belirli amacı bilgi vermek olan şiir, yerini düzyazıya bırakmıştır.”⁸

T. S. Eliot’un bahsettiği şiir örneğine divan şiirinde ziyadesiyle rastlanır. Çünkü Eliot’un da dediği gibi nesir henüz bağımsızlığını ilan etmiş değildir. Şiir *baskın şekilde* hemen her düşünce, duygu ve iletinin anlatım aracıdır. *Divan* şiir metinlerinde baklavaya ve sair yemek ve tatlılara düzülmüş onlarca methiye vardır. Hatta başlı başına baklava gazelleri var! Bu metinler kültür, mutfak ve yemek tarihimiz için fevkalade önem taşır. Bu yazımızda bunlardan sadece

7 Ümit Sinan Topçuoğlu, bkz: <http://www.karakoygulluoglu.com/tr/baklava/history>.

8 T. S. Eliot, *Denemeler*, (Çev: Halit Çakır), Remzi Kitabevi, İstanbul 1988, s. 18-19.

baklava ile olanların bir kısmı üzerinde duracağız. Takdir edileceği gibi böylesi konular küçük bir makalenin çapını hayli aşmaktadır.

Baklavalı Şiirler!

Divan şiirinde ve daha sonraki edebî metinlerde baklava hemen daima ramazan ve oruçla birlikte anılır. Baklava iftar sofralarının vazgeçilmez padişahıdır. Osmanlı Devleti'nin her köşesinde baklava vardır: Leon Sciaky, on dokuzuncu yüzyılın son günlerindeki Osmanlı Selanik'inde bir sokaktaki iftar telaşını anlatırken de değiniyor özelde baklavanın, genelde tatlıların Türk ramazan ve bayram sofralarındaki ayrıcalığına:

“Mahallemizde büyük bir curcuna vardı. Dükkânların önündeki tezgâhlar daracık kaldırıma taşmış, bayram tatlı ve şekerleri üst üste yığılmıştı. Tepsiler dolusu kadayıf, baklava ve daha nice tatlı, renkli kâğıtlarla örtülü tezgâhların üzerinde, yüksek piramitler şeklinde istiflenmiş lokum kutularıyla yan yana duruyordu. Arabacıların ‘Varda!’sı, yüklü eşeklerin anırması, bileycilerin kulak tırmalayıcı sesleri tezgâhtarların yaygarasına karışıyordu.

‘Gel, gel! Baklava ağızda eriyor!’”

Divan şiirinde baklava ile ilgili belki bir gün bir kitap yazmak niyetiyle şimdilik Zâtî ile başlayalım. 1471-1546 yılları arasında yaşayan şairimiz Zâtî, baklavayı hem yufkadan yapılmış olması, hem de tatlı olmak anlamlarıyla kullanıyor:

*Şevk ile baklava-veş yufka yürekli Zâtî
Vasf itdi lâ ‘l-i nâbuñ yok lezzeti şekerde¹⁰*

“Baklava gibi yufka yürekli Zâtî, şevk ile lezzeti şekerde bile olmayan senin tatlı dudaklarını vasfetmeye başladı.”

Lebîb-i Amîdî, şiirlerinde âşık-sevgili macerasında bir benzetme unsuru olarak baklavayı kullanan şairlerden biridir:

*Eger düşünâm işitsem ol leb-i şîrîn-edâsından
Gelir evfak mezâk-ı câna kaymak baklavasından¹¹*

Eğer sevgilinin o tatlı dudağından bana bir küfür işitecek olursam, o küfür bana kaymak baklavasından çok daha tatlı gelir!

Bursalı Rahmî ise, çok değişik bir imgeyle ramazan ayında gökyüzündeki ayın çevresinde olan hâleyi *tepsiye*, hale içindeki ayı ise *baklavaya* benzetmektedir.

9 Bkz: Leon Sciaky, *Elveda Selanik*, (Çev: Ünsal Eriş-Osman Çetin Deniztekin), Varlık Yay., İstanbul 2006, s. 52.

10 *Zatî Divanı*, 1457. Gazel.

11 <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10623,leb-b-divanipdf.pdf?0>, (Haz: Orhan Kurtoğlu), s. 550.

*Baklava sûretidür tepsi ile hâlede mâh
Hazrete tu'me için mâ-hazar eyler rûze¹²*

16. yüzyıl, Türki-i Basit'in önemli şairlerinden Edirneli Nazmî baklava için hususi bir gazel yazmış. Ama gazelinden önce diğer bazı metinlerindeki baklava tasvirlerine bakalım:

*Oruc güninde vasf-ı baklavâ itse bir ehl-i dil
Döner bir tûtîye ol demde ol kim yer şeker gûyâ¹³*

“Bir gönül dostu oruçluken baklavadan bahsedecek olursa, o kişi birden ağzında şeker yiyen tatlı dilli papağana dönüverir.”

*Nola hicrûñde la'lüñ aña Nazmî
Orucda haz olunur baklavâdan¹⁴*

Nazmî de genellikle diğer divan şairlerinde olduğu gibi baklavayı sevgi-
linin tatlı dudağı için bir benzetme unsuru olarak kullanıyor: “Nazmî, senden
ayrı olduğu zamanlarda senin dudaklarını ansa şaşılacak ne var? Çünkü insan
oruçluken baklavadan bahsetmekten hoşlanır.”

*Pilâv ardınca sûfîler dilerler
Börekle baklavalara tava tava¹⁵*

Yukarıdaki beytinde de Nazmî, o devir yemek âdetlerine bir atıfta bulun-
muş oluyor. “Sûfîler pilavdan sonra tava tava baklava isterler.”

Edirneli Nazmî'den Baklava Gazeli

Gazeller sadece aşk, sevgili, âşık, meyhane veya hikmetten bahsetmiyor.
Bunların dışında hemen her konuda öyle gazeller var ki... İşte şu an konumuz
gereği farklı bir gazel. Edirneli Nazmî'den, 16. yüzyılda bir Türk'ün gözünde
baklavanın macerasını anlatan bir baklava gazeli:

*İy latîf ü nâzûk ü şîrîn ü hoş-ter baklavâ
Vey oruç yimeklerine zîb ü zîver baklavâ*

*Ter börek sûretde lezzetde şeker börek dahı
Ter güllâc-ı nâzûk ü şîrîne beñzer baklavâ*

*Vaslı şîrîn yâre beñzer bagrı yufka 'âşıkâ
Budurur memdûh-ı halk olduğu ekser baklavâ*

12 <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10600,bursali-rahmi-divanipdf.pdf?0>: Haz: Mustafa Erdoğan.

13 *Edirneli Nazmî Divanı*, (Haz: Sibel Üst), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10604,edirneli-nazmi-divani-sayfa-1-1989pdf.pdf?0>.

14 *Edirneli Nazmî Divanı*, (Haz: Sibel üst, s. 2578).

15 *Edirneli Nazmî Divanı*, (Haz: Sibel üst, s. 2977).

*Nûr u fer virür temâşâsı anuñ çeşm ü dile
Dâyimâ olsa nazarda mâh-peyker baklavâ*

*Gün gibi her gün nazardan eksük olmasa dürüst
Meclisi her gâh devr itse müdevver baklavâ*

*Añlur gerçi ki ter pâlûde vü nâzûk gülâc
Rûze-dâra yegdür anlardan mukarrer baklavâ*

*Mü'min olan mâyil olur çünkü tatlu yimege
Nazmî'ye lutf eyle kim hayliden özler baklavâ*

*Nitekim el-mü'minü halvayun îcâbı ile
İdeler iftâr İslâm ehli yekser baklavâ*

*Dâyimâ şîrîn suhen cânâneler cem'i ile
Olmaya bezmüñden eksük nâzûk ü ter baklavâ¹⁶*

Ey, latîf, nâzîk, tatlı, hoş mu hoş baklava; ey oruç yemeklerinin süsü, padişahı baklava!

Görünüştçe taze böreğe, lezzetçe şekerli böreğe; tazece nazlı ve şirin güllaça benzeyen baklava!

Ona kavuşma, aynen sevgiliye kavuşmaya, bağı da (bağı yufka) aşığa benzer; baklavanın halk arasında beğenilmesinin temel sebebi budur.

Eğer gözlerimiz daima o ay yüzlü baklavaya bakacak olursa, baklavayı seyretmek hem göze hem gönle nur ve fer verir.

N'olurdu baklava, güneş gibi hiç gözlerimizden eksik olmasaydı ve her dem meclislerimizde ikram edilseydi!

Gerçi herkes palude ve güllaç tatlılarını anar, ama oruç tutanlar için hiçbir şey baklavanın yerini tutmaz!

Mü'min olanlar her zaman tatlı yemeye meyillidir, bu yüzden hayli zamandır baklava özlemi içindeki Nazmî'ye baklava lütfet!

"Mü'minler tatlıdır" sözü gereğince, Müslümanlar iftarda oruçlarını çoğunlukla tatlı (baklava) ile açarlar.

Dâima, tatlı dilli sevgililerle beraber, meclisinden taze ve tatlı baklavalara hiç eksik olmasın!

Vecdî'den Bir Baklava Gazeli

İşte bir tane de tıpkı Nazmî gibi 16. yüzyıl şairi olan, 1599'da vefat etmiş Vecdî'den bir baklava gazeli:

*Şehri pür-nûr itdi gerçi bedr-i enver baklava
Salmadı pertev baña mihr-i münevver baklava*

16 Edirneli Nazmî Divanı, (Haz: Sibel üst), s. 284.

*Sanmañuz anı kevâkib zeyn olup bādâm ile
Safha-i eflâk olupdur sanki yek-ser baklava*

*Hasretinden bülbülâsâ aqlaristem tañ degül
Verd-i terdür gülşen-i matbahda biter baklava*

*Yilda bir kez yirse iller baklavayı ben fakîr
Yimemişdür pâdşâhum niçe yıllar baklava*

*İştihâ ile semâya eyler isem bir nazar
Görinür gözüme mihr ü meh iki ter baklava*

*Bal u yağ ihsân idüñ zîrâ elümüz yufkadur
İdelüm el bir idüp ey nik-mahzar baklava*

*Dostuñ merfû'-kadr ü düşmenüñ meksûr ola
Feth-i bâb it padişâhum iderüz cer baklava*

*Gündüzün sâ'im gice kâ'im olan üftâdeler
Hazretüñden bu gice ey şeh umarlar baklava¹⁷*

Ay gibi parıl parıl parıldayan baklavalara şehri baştanbaşa aydınlattı, ama bu nur misali baklavalara bana bir ışık zerresi bile sunmadılar.

Baklavalara üzerindeki bademlere bakarak yıldız filan zannetmeyin; baklava (tepsisi) bu bademlerle baştan aşağı yıldızlarla süslü gökyüzüne benzemiştir.

Ben baklava hasretiyle bülbül gibi ağlasam hiç de şaşmamak gerekir; zira eğer mutfağı gül bahçesine benzetecek olursak baklava o bahçenin gülüdür.

Herkes baklavayı yilda bir kez olsun yer. Padişahım, oysa ben yıllar var ki baklava yüzü görmedim!

Baklava hasretim o dereceye geldi ki, eğer o hasret ve iştahla gökyüzüne bakacak olursam, güneş ve ay benim gözlerime iki taze baklava gibi görünür.

Bizim elimiz yufkadur (hem zayıf, hem fakir, hem de yufka). Ey yüce gönüllü efendiler bizlere bal ile yağ ihsan edin de el birliğiyle baklava yapalım!

Ey yüce padişahım! Dostlarının dereceleri yükselsin, düşmanların kahr u perişan olsun! Yüce kapını bizlere aç da baklava ihsanında bulun!

Gündüzleri oruç tutup geceleri de ibadetle geçiren kulların bu gece senin yüce bağışından baklava umarlar!¹⁸

Vecdî, şiire bir not düşerek bu gazelin natamam olduğunu ve kendisi Hayrabolu'da müderris iken bu gazelin baklavayla beraber medresedekilere ve-

17 *Filibeli Vecdî Divanı*, (Haz: Hasan Kavruk-Bahir Selçuk), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10611,filibeli-vecdi-divanipdf.pdf?0>, s. 96.

18 Hem Nazmî'nin hem de Vecdî'nin şiirleri bugünkü Türkçeye aktarılırken serbest bir yol izlenmiştir.

rildiğini söylemektedir. “*Na-tamam gazel; Bundan akdem bu hakir Hayraboli ’da müderris iken medrese kavmine baklava ile virilmiştir.*”

Vecdî, “*Zü’l-eyâdi ve’n-ni’âm merhûm Baba Efendi’nüñ sofra-i ni’âm-güsterlerinde helvâyî-nâm baklavaya şürû’ eyledükde bi’smi’llâh diyüp şevkle şürû’ gösterdükte yârân-ı safâ besmele mahallinde degüldür, ibtidâ ta’âmda münâsib idi dedüklerinde besmele zî-bâlde müsta’meldür diyü cevâb virildi.*”¹⁹ sözlerinden anlaşıldığı kadarıyla hayli baklava düşkünüdür. Yine bu sözlerden o zamanlar *helvâyî* ismi verilen bir baklava cinsi olduğu anlaşılmaktadır.

Bir Baklava Musavviri: Cinânî

Divan şiiri ve baklava hususunda özellikle incelenmesi gereken divanlardan birisi de yine bir 16. yüzyıl şairi olan Cinani’ye ait. Yaşadığı hayatı hemen bütün ayrıntılarıyla divanındaki şiirlerle paylaşan ve bu yönüyle hayli zengin metinler bırakan Cinânî, içinde baklava geçen şiirleriyle bu konuya ışık tutmaktadır. Divanında 18 beyitlik bir kasidesi vardır ki bu metin resmen baklava için yazılmıştır *Kaside-beçe der-İltimâs-ı Baklava*.²⁰

Bir devlet büyüğünden baklava ricası için yazıldığı anlaşılan kaside biraz da esprili bir dille baklava özlemine anlatmaktadır.

*Geldi hengâm-ı sıyâm oldı niçe günlerdir
Tûl-ı eyyâmı ile şiddette be-gâyet sermâ*

diyerek ramazanın uzun günlerinde zor şartlarda oruç tuttıklarını söylemekte fakat:

*İderüz emr-i Hudâvende itâ’at dâim
Tutaruz savmı gıdamuz yoğ iken müstevfâ*

mırsalarıyla da, Allah’ın emrine uyarak oruç tutmaya çalıştıklarını ama yeteri kadar gıdadan mahrum olduklarından şikâyet etmektedir. Devamındaki beyitte ise biraz da esprili bir dille baklava ricasını dile getirmektedir: Şair, baklava diye bir tatlı adını duymaktadır, fakat hiç tatmadığı için nasıl bir şey olduğunu da merak etmektedir:

*Baklava neydüğünü zâika zevk itmedi hiç
Tatludur dirler anı gerçi işitdük zurefâ*

Cinânî, Divanındaki 52 numaralı kıtada yine baklavadan bahsediyor. *Ekâbirden Birine Baklava Bahâ Ricâsına Nazm Olunmuştur*²¹ başlıklı bu kıta

19 *Vecdî Divanı*, s. 279.

20 *Cinânî Divanı*, (Haz: Cihan Okuyucu), TDK Yayınları, Ankara 1994, s. 127-128.

21 *Cinânî Divanı*, s. 191.

6 beyit. Şair ramazan ayında olduklarını, bir baklava yiyerek canlarına lezzet katamadıklarını ve adından da anlaşılacağı gibi adını vermediği bir devlet büyüğünden baklava ricasında bulduklarını anlatmaktadır:

*Ey fazilet sipihrinün mâhı
Her-dem olsun ziyâde rif’atler
Ramazan içre niçe günlerdir
Eyledün âlemi ziyâfetler
Bu Cinânî ki eski bendendir
Hazretünden umar ri’âyetler
Gelmeğe kâdir olmadı anda
Ki yiye dürlü dürlü ni’metler
Virmedi tâli’inde ve’l-hâsıl
Baklava cism ü cânâ lezzetler
Sıklet olmazsa ger bahâcığını
Demidür kulsanız inâyetler*

28 beyitlik bir başka kıta-i kebiresinde Cinânî, oruç ayında olmalarına rağmen her gün ve gecesinin ne yiyeceğini düşünerek geçtiğini, baklava ve kadayıf yemeğe layık bir insan olmasına rağmen kuru lokmalarla idare ettiğini söylemektedir:

*Rûze geldükçe bu fikr ile geçer her gün kim
Gice yâ Rab ne yiyüp terk-i mecâ’et kılayın
Baklavalarla katâif yemeğe lâyıık iken
Niçe bir lokma-i yâbisle kanâ’at kılayın²²*

Son örneğimiz 18. yüzyılın başlarında vefat eden, Divan şiirinin asi şairi İbrahim Tırsî’den. Tırsî’ye bir nevi divan şiirinin Orhan Veli’si diyebiliriz. Hatta ondan çok daha cesur ve isyankâr bir şairdir. Türk şiirinde *nasır* kelimesini ilk defa Orhan Veli’nin kullandığı söylenir. Hâlbuki Tırsî ondan yüz elli yıl önce bu kelimeyi ve hatta çok daha uçuk olanlarını kullanmış; hemen hemen devrindeki pek çok yemek, tatlı, sebzeler üzerine gazeller yazmış ve divan şiirinin bütün estetik ve anlamsal ilkelerini yerle bir etmiş bir şairdir. İşte ondan birkaç baklava örneği:

Baklava, özellikle de *Edirne baklavası* Tırsî’nin bıkmadığı tek tatlıdır. Ayrıca ne olursa olsun, yumurta kayganası bile baklavanın yerini tutmaz:

22 *Cinânî Divanı*, s. 196-198., 7 ve 8. beyitler.

*Gerçi gayrı tatlılardan bıkmışuz
Lîk Edirne baklavası hoş gelür²³
Yasakçı değneği şeyhe asâ yerin tutmaz
Yumurta kayganası baklava yerin tutmaz²⁴*

Tırsî'ye göre okul hocası gece rüyasında sürekli börekle baklava görmektedir:

*Giceyle uyhuda mekteb hâcesinün gözine
Sahan böreği ile baklava gelür görünür²⁵*

Tırsî'nin şu beyti maksadı ne güzel ifade etmiş:

*Hâcelerün nazarı baklava tebsisinde
Mektebün zîneti her vech ile sıbyânladur²⁶*

“Hocaların gözleri baklava tepsilerinde. Okulların süsü ise her zaman öğrenciyledir.” Anlatım dolaylı da olsa bu beyitten şu sonuç çıkmıyor mu? İçinde öğrenci olmayan okullar bütün süslerini kaybetmiştir; tıpkı bunun gibi içlerinde baklava olmayan yemekler de böyledir: Öğrenciler okulların, baklava da yemeklerin süsüdür.

Sonuç diyelim...

Oğuz Atay, günlüklerine şöyle bir not düşmüş: “Biraz okumalıyım gibi geliyor bana. Eski Türk Edebiyatı ile ilgili...”²⁷ Oğuz Atay’a katılmamak mümkün değil ve tabii ki T. S. Eliot’a da. Şiir sadece bir estetik obje değil, hele hele de Eliot’un dediği gibi eski şiir hiç değil. Bu şiirlerin, didaktik, tarihsel, toplumsal, kültürel pek çok işlevleri var. Ama Oğuz Atay’ın dediği gibi: *Okuyana!* Bu yazıda bunlardan sadece birine değinmeye çalıştık, daha divan şiiriyle ilişkisi yazılacak o kadar kültürel, tarihsel, toplumsal konular var ki...

Divan şiiri baklava ilişkisinde gördük ki, daha 15. yüzyıldan başlayarak pek çok divan şairi baklava gazelleri/şiirleri yazmış. Bu, baklavanın toplumsal konum ve önemini göstermek için yeterli bir delil değil mi?

Merak ediyorum, eğer AB, ürünlerin kendilerine ait olduğunu iddia eden milletlerden o ürünlerle ilgili tarihsel zaman diziminde şiirler istese acaba durum nasıl olurdu?

23 *TIRSÎ Divanı*, (Haz: Kadriye Yılmaz), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10656,tirsipdf.pdf?0>. S. 91.

24 *TIRSÎ Divanı*, (Haz: Kadriye Yılmaz, s. 121.

25 *TIRSÎ Divanı*, (Haz: Kadriye Yılmaz), s. 99.

26 *TIRSÎ Divanı*, (Haz: Kadriye Yılmaz), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10656,tirsipdf.pdf?0>. S. 108.

27 Oğuz Atay, *Günlükler*, İletişim Yay., İstanbul 2014, s. 22.